

Luento 4: John Rawls

YFIA300 2.2

- *Oikeudenmukaisuusteoria/ A Theory of Justice* (1971; uudistettu painos 1999);
- *Political Liberalism* (1993)
- *Kansojen oikeus/The Law of Peoples* (1999)
- *Justice as Fairness* (2001, Erin Kelly, toim.)
  - Muutokset: i) miten periaatteet muotoiltu; ii) miten argumentti alkuasemasta etenee (eri periaatteille eri argumentit); iii) oikeudenmukaisuus reiluutena on poliittinen, ei kattava moraalinen doktriini ("overlapping consensus", "well-ordered society", "fact of pluralism", "public basis of justification", "public reason" (vs comprehensive reason/justification), "burdens of judgement").
  - Seuraan tässä Justice as Fairnessin esitysjärjestystä.

§1 Poliittisen filosofian neljä roolia:

- Poliittisen filosofian neljä roolia:
  - poliittinen järjestys (vs konflikti),
  - suhde sosiaaliseen maailmaan (orientaatio),
  - sovitus (reconciliation): yhteiskunta ei yhteisö eikä järjestö vaan ”reilu yhteistyön järjestelmä”;
  - realistinen utopia (kohtalaisen oikeudenmukainen yhteiskunta mahdollinen).

Keskeiset lähtökohdat, ”ideat”:

- §2 Yhteiskunta *yhteistyö*systeminä
- §3 Hyvin järjestynyt yhteiskunta
- §4 Yhteiskunnan perusrakenne
- §6 Alkuasema
- §7 Vapaat ja tasa-arvoiset
- §9 Julkisen oikeutuksen idea
  - & reflektiivinen tasapaino §10, päällekkäisyydelle rakentuva konsensus §11

§2 Yhteiskunta yhteistyösysteminä

- Yhteiskunnan idea: idea reilusta sosiaalisen yhteistyön järjestelmästä
  - (society: a fair system of social cooperation)
  - on toki myös kilpailevia ideoita yhteiskunnasta (esim. hierarkkinen malli, johon kukin sijoitetaan kykijensä mukaan)
  - ei yhteisö, koska ”pluralismin fakta”: moraalisten, filosofisten, uskonnollisten näkemysten moneus.
  - toisaalta ei voluntaarinen ”järjestö” – synnyttään ja kuollaan, vaikuttaa koko elämään;
  - yli sukupolvien kestävä järjestelmä.
- *Demokraattisen* yhteiskunnan idea: *vapaiden ja tasa-arvoisten* kansalaisten reilun yhteistyön järjestelmän idea
- *Poliittisten oikeudenmukaisuusperiaatteiden* tehtävä on artikuloida mitä sosiaalisen yhteistyön *reiluus* merkitsee (oikeudet ja luvat, velvollisuudet ja tehtävät, yhteistyön taakkojen ja hyötyjen jakautuminen).
  - Vrt. ”distributiivinen” vs ”allokatiivinen” oikeudenmukaisuus
  - Ei nojaa kattavaan moraaliseen, uskonnolliseen, filosofiseen näkemykseen

§2 Sosiaalinen yhteistyö:

- Keskeinen ”sosiaalisen yhteistyön” idea:
  - a) ei mikä tahansa koordinoitu toiminta, vaan osallistujien julkisesti hyväksymien sääntöjen ohjaama;
  - b) reilun yhteistyön ehdot: ehdot, jotka jokainen osallinen voi järkevästi, kohtuullisesti (*reasonably*) hyväksyä, jos muutkin. Vastavuoroisuus: jokaisen joka tekee osansa tulee myös saada osansa työn hedelmistä.
  - [c] jokaisen osallistujan oma etu, ”rationaalinen” (*rational*) etu. Tähän ei tähdätä, vaan järkevään, kohtuulliseen (*reasonable*) hyväksyttävyyteen. Toisten hyväksikäyttö saattaa olla ”rationaalista” mutta kohtuutonta.]

§3 Hyvin järjestynyt yhteiskunta

- §3 hyvin järjestyneen yhteiskunnan idea: yhteiskunta joka myös *toimii* julkisen oikeudenmukaisuuskäsityksen mukaisesti:
  - jokainen hyväksyy ja tietää että jokainen hyväksyy saman (poliittisen) oikeudenmukaisuuskäsityksen (vaikka eri maailmankuvat!)
  - perusrakenteen julkisesti tiedetään toteuttavan näitä oikeudenmukaisuusperiaatteita
  - kansalaisilla on oikeudenmukaisuudentaju, joka vaikuttaa heidän toimintaansa
  - Idealisaatio -> tutkitaan ideaalitapausta ja kysytään toimisiko se. Realistinen utopia (§5)
  - (*The idea of a Well-Ordered Society*)

§4 Yhteiskunnan perusrakenne

- perusrakenne: yhteiskunnan keskeiset sosiaaliset ja poliittiset instituutiot
  - Perustuslaki, perusoikeudet, oikeuslaitos, omistuksen periaatteet, talouden rakenne, perhejärjestelmä.
  - Muodostavat taustan, rakenteen, jonka puitteissa yksilöt ja yhteisöt toimivat (vapaasti, kunhan noudattavat julkisia sääntöjä).
  - Rawlsin ”oikeudenmukaisuus reiluutena” koskee *vain* perusrakenteen oikeudenmukaisuutta, taustaoikeudenmukaisuutta. Ei instituutioiden lokaalia oikeudenmukaisuutta, eikä kv. globaalia rakennetta.
  - (*The basic structure (of a well-ordered society)*)

§6 Alkuasema

- Kuinka punnita yhteistyön sääntöjen (terms) reilutta, jos erimielisyyttä?
- Alkuasema, tietämättömyden verho:
  - tarjoaa näkökulman josta arvioida
  - ei neuvotteluetuja tai painostuskeinoja,
  - ei tietoa: oma sosiaalinen asema, oma kattava mor-usk-fil näkemys, ikä, sukupuoli, rotu, synnynnäiset kyvyt tai lahjakkuus.
  - ”hypoteettinen” ja ”ei-historiallinen” yhteiskuntasopimusidean laajennus
  - Auttaa artikuloimaan meidän, tässä ja nyt, näkemyksiämme reiluudesta perusrakenteen suunnittelussa, ja näkemyksiämme siitä millaisiin perusteisiin ei tule vedota. Ajatus on siis tutkia, onko meillä jaettuja näkemyksiä reiluudesta ja seikoista joihin saa vedota, vaikka erilaiset mor-usk-fil näkemykset.
  - (Original position, Veil of Ignorance)

Alkuasema: tietämättömyden verho

- Kuvaa vapaiden, tasa-arvoisten ja järkevien toimijoiden valintatilannetta vaihtoehtoisten yhteiskunnan perusrakennetta koskevien oikeudenmukaisuusperiaatteiden välillä.
- Varmistaakseen valinnan puolueettomuuden Rawls olettaa valitsijoiden olevan ikään kuin tietämättömyden verhon takana.
- Kukaan heistä ei tietäisi omia erityispiirteitään kuten yhteiskunnallista asemaansa, uskontoaan, rotuaan, käsitystään hyvästä eikä psykofyysisiä ominaisuuksiaan. Siten heillä ei olisi syytä suosia mitään yhteiskunnallista erityisryhmää. Valituiksi tulevat periaatteiden voisivat olla esimerkiksi älyllisiltä ja ruumiillisilta lahjoiltaan varsin erilaisten ihmisten hyväksyttävissä, koska tietämättömyden verhon takana olevien valitsijoiden olisi järkevää pyrkiä varautumaan niin lahjakkaan kuin vähälahjaisenkin yhteiskunnan jäsenen osaan. Ylipäänsä nämä periaatteet olisivat niin puolueettomat kuin mahdollista.

§7 Vapaat ja tasa-arvoiset

- Persoonilla on kaksi ”moraalista kykyä”: oikeudenmukaisuuden taju; käsitys hyvästä
  - Normatiivinen, ei metafyyminen tai psykologinen käsitys persoonista
  - Tasa-arvoisuus: jokaisella välttämätön minimi näitä kykyjä, kyetäkseen osallistumaan yhteistyöhön tasa-arvoisina kansalaisina jossain roolissa (ei kasteja, orjuutta, rasismia)
  - Ei perustu siihen *mitä* käsityksiä hyvästä (ei tunnustuksellinen valtio; valtio sitoutunut vain yhteistyön reiluuden ehtoihin)
  - Vapaus määritellä oma käsityksensä hyvästä; vapaus esittää vaateita (Self-authenticating sources of valid claims vs slaves who are socially dead)

§8 Näiden viiden idean yhteys:

- Idea yhteiskunnasta reiluna yhteistyön järjestelmänä; idea täysin toteutuneena (hyvin järjestetty yhteiskunta); ja idean sovellusala (perusrakenne); reiluuden tarkastelun menetelmä (alkuasema) ja käsitys osallistujista (vapaat ja tasa-arvoiset kansalaiset).

§9 Julkisen oikeutuksen idea

- Julkisen oikeutuksen idea
  - Kattaviin moraalikäsitelmiin liittyy omat oikeuttamistapansa, entä poliittiseen oikeudenmukaisuuteen joka koskee perusrakennetta?
  - Julkisuus & hyvin järjestetty yhteiskunta
  - Vetoaa vain demokraattisten yhteiskuntien ”poliittiseen kulttuuriin” *de facto* sisältyviin ideoihin: yhteiskunta yhteistyön reiluna järjestelmänä; idea kansalaisten vapaudesta ja tasa-arvosta.
  - Eri näkemyksiä kannattavien välinen vastavuoroinen kunnioitus vaatii julkisuutta
  - ja kolme siihen liittyvää ideaa: harkintatasapaino, päällekkäisyydelle rakentuva konsensus, vapaa julkinen järjestyminen. (§10, §11, §26)

§10 Reflektiivinen tasapaino

- Harkintatasapaino: harkitut näkemykset eri tasoilla (yksittäistapaukset, alakohtaiset instituutiot, yleiset näkemykset) sekä näkemykset alkuasemaa koskien kaikki lähtökohtaisesti ok, mutta joitain niistä tulee muokata eri periaatteiden (ja niiden puolesta ja vastaan olevien argumenttien) valossa (ja vastaavasti periaatteita tulee muokata niiden valossa), jotta jokaisen yksilön näkemys poliittisesta oikeudenmukaisuudesta olisi koherentti, ja jotta järkevä, kohtuullinen yhteisymmärrys poliittisesta oikeudenmukaisuudesta voisi syntyä.
- Vankemmat vakaumukset ohjaavat
- Ei ”foundationalismia”: mikään tietty näkemys tai tarkastelutaso ei ole ensisijainen, vaikka joitain kiinnepisteitä (orjuuden vääräys). Tapauskohtaiset arvostelmat ja periaatteet molemmat muokattavissa.
- Hyvin järjestetyssä yhteiskunnassa kansalaiset saavuttaneet reflektiivisen tasapainon ja kannattavat yhtä oikeudenmukaisuuskäsitystä.
- (The reflective equilibrium)

§11 Pällekkäisyydelle rakentuva konsensus

- (the idea of overlapping consensus)
- Eri kattavien näkemysten kannattajat voivat hyväksyä saman poliittisen oikeudenmukaisuuskäsitykset *eri perusteista*
- Yleisiä ”faktoja” joihin nojataan:
  - Näkemysten pluralismin faktaa ei voi demokratioissa estää;
  - Kattavaa doktriinia voi ylläpitää vain sorrolla ja väkivallalla (inkvisitio);
    - Näkemysten muodostamisen taakka (*burdens of judgement*): evidenssi johtaa eri suuntiin, erimielisyys painoarvoa koskien, vaikeat tapaukset ja epämääräisyys, näkemykseen vaikuttaa koko elämäkokemus joka eri eri ihmisillä
    - Ei yleinen skeptisismi arvojen objektiivisuutta koskien, vaan niitä koskevan tiedon fallibilismi
    - Epätodennäköistä että järkevät olennot päätyisivät samaan kattavaan näkemykseen
  - Demokratia toimii vain jos kansalaiset hyväksyvät sen;
  - Poliittiseen kulttuuriin sisältyy vastavuoroisuuden, vapauden ja tasa-arvon ideat
- Ei takuuta, että poliittista oikeudenmukaisuutta koskevat näkemykset keskeisiä kaikille ihmisille, mutta poliittinen oikeudenmukaisuus ei voi ottaa kantaa tähän – kattavien näkemysten asia. Voi vain toivoa ☺.
- *Ei* vedota tiettyihin kattaviin doktriineihin ja niiden väliseen lehmänkauppaan tai kompromissiin, vaan oikeutus on *riippumaton* mistään kattavasta doktriinista.
- (§26 Julkisen järjestyksen idea)

(välihuomautus ”poliittisesta”)

- §12 ”Poliittinen”:
  - Poliittinen suhde eroaa muista suhteista, yhteiskunnan jäsenyys ei volunäärinen (syntymä ja kuolema), perusrakenteen ”armoilla”
  - Poliittinen valta sisältää voimankäyttöä, pakkovaltaa; toisaalta on kansalaisten kollektiivista valtaa, jota soveltavat itseensä

Mihin periaatteisiin ideat johtavat?

- Kaksi periaatetta (§13)
- Jako-oikeudenmukaisuuden luonne (§14-22)
- Huono-osaisimpien määrittely (§17)
- Eroperiaatteen luonne (§18)

§13 Kaksi periaatetta

- a) Jokaisella henkilöllä on sama ylittämätön oikeus (*indefeasible claim*) yhtäläisiin ja yleisiin (*kaikille yhteensopiviin*) perusvapauksiin,
- b) Sosiaalisten ja taloudellisten eriarvoisuuksien tulee täyttää kaksi ehtoa:
  - 1) ne liittyvät virkoihin ja asemiin, joihin kaikilla reilu *mahdollisuuksien tasa-arvo*
  - 2) niiden tulee eniten parantaa huono-osaisimpien asemaa (*ero-periaate*)

- Perusvapauksien lista:
  - ajattelun ja omantunnon vapaus,
  - poliittiset vapaudet (äänioikeus, osallistumisoikeus); järjestäytymis- ja kokoontumisvapaus;
  - henkilön koskemattomuus;
  - Laillisuusperiaatteeseen ("Rule of law") sisältyvät oikeudet ja vapaudet
    - Vrt. "kahden moraalisen kyvyn" toteuttamisen edellytykset (käsitys hyvästä ja oikeudenmukaisesta)
- Perustuslakien taseisia oikeuksia:
  - niihin ei saa puuttua tavanomaisessa lainsäädännössä
  - Sen sijaan toinen periaate tavanomaisen lainsäädännön ideaali

§14-22 Jako-oikeudenmukaisuus

- *Distributiivinen*: yhteistyön säännöt (ml. tuotanto)
vs
Allokatiivinen jakokysymys: oletetaan hyödykkeet annettuina ja kysytään kuinka ne tulisi jakaa.
- Taustaoikeudenmukaisuus, jonka puitteissa mikä tahansa jakautuma on oikeudenmukainen (*proseduraalinen* käsitys)
- Puhtaan historiallinen käsitys sallisi kasautumisen yli sukupolvien, Rawls ei.
- Ei "alkua" tai "loppua" jolloin jakaumaa tarkasteltaisiin, vaan pysyvä rakenne, joka säätelee toimintaa, joka määrää jakauman.
- Yhteiskuntaluokka, synnynäiset kyvyt, onni vaikuttavat, mutta oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa eivät väärällä tavalla.

§17 huono-osaisimmat?

- Viidenlaiset ”ensisijaiset yhteiskunnalliset hyvät”, joiden suhteen arvioidaan.
- Mitä tarvitaan *kansalaisina* (riippumatta kattavasta näkemyksestä).
  - Perusoikeudet, liikkumisen ja ammatinvalinnan vapaus;
  - virkoihin ja aseisiin liittyvät etuoikeudet, varallisuus ja tulot
  - Itsekunnioituksen *sosiaalinen perusta*
- Koska oikeudet yhtäläiset, huono-osaisuus rawlsilaisessa yhteiskunnassa lähinnä taloudellista

§18 Eroperiaatteen luonne

- Tasa-arvoisuuden ja jaettavan kakun kasvattamisen yhteisvaikutus;
- Koskee yhteistyön tulosten jakautumista,
- Verotusjärjestelmä keskeinen (samoin työn organisoiminen)
- §21: synnynnäisten kykyjen *jakauma* on yhteisomaisuutta

Kansojen oikeus

- ”*Kansojen oikeudessa* Rawls laajentaa liberaalidemokraattista lähestymistapaansa kansainvälisen oikeuden ongelmiin. Rawls pitää siinä kansoja (*peoples*) kansainvälisen oikeuden relevantteina sopimusosapuolina valtioiden tai yksilöiden sijaan: hänen pyrkimyksenä on löytää sellainen tulkinta kansainvälisen oikeuden peruseriaatteista, jonka vapaat ja tasa-arvoiset kansat voisivat hyväksyä keskinäisissä suhteissaan. Kansojen oikeudessa erilaisten oikeudenmukaisuuskäsitysten pohjalta hyvin järjestyneet (*well-ordered*) kansat nähdäänkin keskenään vapaina ja tasa-arvoisina jokseenkin samalla tavoin kuin kansallisen oikeudenmukaisuuden tapauksessa erilaisten järkevien elämänpäämäärien mukaan elämänsä järjestäneet kansalaiset.”
- <http://filosofia.fi/node/4691>

- ”Kansoilla on Rawlsin mukaan moraalinen luonne. Ainakin hyvin järjestyneiden kansojen tapauksessa tämä heijastuu myös niiden ulkopolitiikkaan niiden hallitusten kautta. Rawls ei kuitenkaan tarjoa yksiselitteistä kansan määritelmää. Sen sijaan hän hahmottelee teorian viitaten tiettyihin ideaalityyppeihin kansoihin, joista hyvin järjestyneitä ovat liberaalit demokratiat ja niin sanotut kelvolliset (*decent*) hierarkkiset kansat. Liberaalidemokraattisilla kansoilla ei ole erityisen sisältörikasta yhteisen hyvän käsitystä. Niiden keskeiset arvot ovat yhtäältä kaikille liberaaleille demokratioille yhteisen julkisen järjenkäytön mukaisia, toisaalta ne heijastelevat itse kunkin liberaalin demokratian perustuslaillista historiaa.”
- <http://filosofia.fi/node/4691>

- ”Kelvolliset kansat ovat sopijaosapuolia, joiden muodostamissa kelvollisissa yhteiskunnissa valitsee rauha ja keskeisiä ihmisoikeuksia kunnioitetaan. Näillä kansoilla ei ole laajentumispyrkimyksiä – kuten ei ole ideaalityyppisillä liberaaleilla demokratioillakaan. Kelvolliset yhteiskunnat perustuvat kuitenkin johonkin tiettyyn kokonaisnäkemykseen kansan yhteisestä hyvästä. Niiden perusrakenteeseen kuuluu kelvollinen neuvotteluhierarkia, jossa ihmiset tulevat kuulluiksi julkisissa asioissa omien ryhmiensä edustajien välityksellä. Rawls viittaa islamiin yhtenä kelvollisten kansojen kasvualustana. Rawlsille kelvolliset kansat ovat siis liberaalidemokraattisten kansojen ohella vastavuoroiseen sopimukseen kykeneviä maailmanpolitiikan toimijoita, joita ei tule pakottaa omaksumaan liberaalidemokraattista yhteiskuntamallia. Kansojen oikeuden itsessään on kuitenkin Rawlsin mukaan toteutettava keskenään vapaiden ja tasa-arvoisten kansojen välisen reilun vastavuoroisuuden ideaa. Juuri tässä Rawlsin kansainvälinen oikeudenmukaisuuskäsitys, joka muuten on verrattain salliva ei-liberaaleja kansoja kohtaan, kuitenkin ilmentää reilun liberaalidemokraattisuuden arvoja.” <http://filosofia.fi/node/4691>

- ”Rawls katsoo olevan sekä vapaiden ja tasa-arvoisten liberaalidemokraattisten että kelvollisten kansojen etujen mukaista sopia yhteisistä kansojen oikeuden periaatteista. Näiden tulisi vaatia kansoja kunnioittamaan perustavia ihmisoikeuksia, kansojen suvereniteettia, perinteisen kansainvälisen oikeuden (siviilien suojelun sisältäviä) sodankäynnin sääntöjä ja kansainvälisiä erityissopimuksia ylipäänsä. Kansojen oikeuteen kuuluu myös ongelmaisten yhteiskuntien auttaminen. Näille epäsuotuisten olosuhteiden rasittamille kansoille (*burdened peoples*) tulee tarjota aito mahdollisuus liittyä kansojen oikeuden periaatteita keskinäisissä suhteissaan seuraavien kansojen yhteisöön. Koska jäsenyys tässä yhteisössä vaatii joko toimivia liberaalidemokraattisia tai kelvollisia poliittisia rakenteita, tulee niiden kehittämiseen tarjota riittävästi resursseja.”
- <http://filosofia.fi/node/4691>

- ”Kansojen välinen suvaitsevaisuus ei Rawlsin teoriassa ulotu kuitenkaan lainsuojattomiin valtioihin (*outlaw states*), jotka eivät kunnioita perustavia ihmisoikeuksia ja joilla on voimakkaita laajenemisyrkimyksiä. Rawls tarkastelee tässä yhteydessä lukuisia näkökohtia, jotka liberaalidemokraattisten ja kelvollisten kansojen tulee huomioida puolustaessaan turvallisuuttaan suhteessa näihin valtioihin. Rawls käyttää keskeisimpänä esimerkkinään lainsuojattomasta valtiosta Hitlerin Saksaa, mutta hän esittää kärkevää kritiikkiä myös tätä aiempaa eurooppalaista ja tätä myöhempää yhdysvaltalaisista imperialismia kohtaan.”
- <http://filosofia.fi/node/4691>